

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Conciliorvm Omnivm Generalivm Et Provincialivm Collectio Regia

Ab anno MCCCCXLVII. ad annum MDXXVII.

Parisiis, 1644

Pii Papae II. Bvlla Retractationvm Omnivm, Dudum per eum in minoribus
adhuc agentem, pro Concilio Basileensi, & contra Eugenium summum
pontificem scriptorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-15644

BVLLA RETRACTATIONVM. 9

vt cum oblatus ei essent thesauri a Callisto relictis, videre recusans dixerit: Auferte hæc: citius enim expendemus, quam alii congesserint. Eius virtutes a Platina immensæ propemodum enumerantur. Id vero nullatenus prætermittendum, quod generosâ quadam indole ignoscebat, neque vnquam in eos animaduertit, quorum in se maledicta aliqua accepisset.

ANNO
CHRISTI
1463.

P I I P A P Æ I I . B V L L A
R E T R A C T A T I O N V M O M N I V M ,

Dudum per eum in minoribus adhuc agentem, pro Concilio Basileensi, & contra Eugenium summum pontificem scriptorum.

Pius episcopus, seruus seruorum Dei, dilectis filiis, rectori & vniuersitati scholæ Colonienfis, salutem & apostolicam benedictionem.

IN minoribus agentes, nondum sacris ordinibus initiati, cum Basileæ inter eos versaremur, qui se generale Concilium facere, & vniuersalem ecclesiam repræsentare aiebant, dialogorum quemdam libellum ad vos scripsimus, in quo de auctoritate Concilii generalis, ac de gestis Basileensium & Eugenii papæ contradictione, ea probauimus vel damnauimus, quæ probanda vel damnanda censuimus: quantum capiebamus, tantum defendimus, aut oppugnauimus: nihil mentiti sumus, nihil ad gratiam, nihil ad odium retulimus. Existimauimus bene agere, & recta incedere via: nec mentis nostræ aliud erat obiectum, quam publica utilitas & amor veri. Sed quis non errat mortalis? Sapientem inquiunt philosophi nunquam errare: verum est. At quis sapiens, nisi bonus? quis bonus, nisi solus Deus? *Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: Luc. 18. non est qui faciat bonum, non est vsque ad unum, inquit Propheta regius. Declinauimus & nos ab utero matris, errauimus in inuio, & non in via: ambulauimus in tenebris, & procul a vera luce recessimus: nec nobis tantum errauimus, alios quoque in præcipitium traximus, & cæcis ducatum præbentes cæci, cum illis in foueam recidimus. Forfitan & aliquos ex vobis scripta nostra decipere, & de via*

Concil. Tom. 34.

B

deduxerunt: quorum sanguinem si de manibus nostris requisierit Dominus, non habemus quod respondere possimus, nisi nos, vt homines, peccauisse, qui arbitantes rectum iter ostendere, obliquum monstrauius. In misericordia tantum Dei spes nostra sita est, quæ super omnia opera eius elucet. Sed haudquaquam satis fuerit diuinam misericordiam implorare & dicere: Parce Domine, parce peccatis nostris: nisi pro viribus vulnera quæ infiximus, veritate curare annitamur; & sicut est in fabulis, sagitta quæ vulnerauit, afferat opem: siue vt canit ecclesia, Medelam inde ferat hostis, vnde læserat. Mortem quidam prius sibi consciuerint, quam videri velint aliquando male sensisse: & nonnulli ne vel ad horam videantur errasse, semper errant; & dum vel minimam tolerare honoris iacturam nequeunt, totum abiiciunt, & perpetua notantur infamia, & in pessimas prolabantur hæreses: qui ne appareant inconstantes, pertinaces efficiuntur. Superbissimi hoc agunt, qui videri dii, non homines, volunt: quales Constantiæ combusti sunt nostra ætate in magno conuentu Hieronymus & Ioannes hæresiarchæ. Nos homines sumus, & vt homines errauimus: neque imus inficias, multa quæ diximus, scripsimus, egimus, damnari posse: verum non vt Arius, Eutyches, Macedonius aut Nestorius, & alia blasphemorum turba, ex animo damnatam viam elegimus: seducti peccauimus, vt Paulus, & ignoranter persecuti fuimus ecclesiam Dei, & Romanam primamque sedem. Propter quod prostrati ante oculos diuinæ pietatis, supplices oramus: *Delicta iuuentutis meæ & ignorantias ne memineras*, &c. Pudet erroris, pœnitent male fecisse, & male dictorum scriptorumque vehementer pœnitent: plus scripto quam facto nocuimus. Sed quid agamus? scriptum & semel emissum volat irreuocabile verbum. Non sunt in potestate nostra scripta, quæ in multas inciderunt manus, & vulgo leguntur. vtinam latuissent quæ sunt edita. Nam si futuro in sæculo manserint, & aut in malignas mentes inciderint, aut incautas, fortasse scandalum parient. Qui hæc scripsit, inquit, in beati tandem Petri cathedra sedit, & Christi saluatoris vicariatum gessit. Ita scripsit Æneas, qui postea summum pontificatum adeptus, Pius II. appellatus est, nec inuenitur mu-

Psalm. 24.

tasse propositum. Qui eum elegerunt, & in summo apostolatus vertice collocarunt, ab iis scripta eius approbata videntur. Verendum est, ne talia nostris aliquando successoribus obiiciantur, & quæ fuerunt Æneæ, dicantur Pii, atque ab ea sede auctoritatem vendicent, aduersus quam ignoranter latrauerunt. Cogimur igitur, dilecti filii, beatum Augustinum imitari, qui, cum aliqua in suis voluminibus erronea inseruisset, retractationes edidit. Humilis & probatissimi vir ingenii, qui suas ineptias verecunde confiteri ac corrigere, quam impudenter defendere maluit. Idem & nos faciemus: confitebimur ingenue ignorantias nostras, ne per ea quæ scripsimus iuuenes, error irrepat, qui possit in futurum apostolicam sanctam sedem oppugnare. Nam si quem decuit vnquam Romani primique throni eminentiam & gloriam defendere ac extollere, nos illi sumus, quos sine vllis meritis pius & misericors Deus sola dispensatione sua ad beati Petri solium, & dilectissimi filii sui Domini nostri Iesu Christi vicariatum euocauit. Quibus ex rebus dilectiones vestras hortamur, & in Domino commonemus, ne prioribus illis scriptis inhæreatis, aut fidem vllam præstetis, quæ supremam apostolicæ sedis auctoritatem quouis pacto elidunt, aut aliquid adstruunt, quod sacrosancta Romana non amplectitur ecclesia. Suadete omnibus, vt id solium præ ceteris venerentur, in quo saluator Dominus suos vicarios collocauit, & quod beati apostoli Petrus & Paulus suo sanguine dicauerunt: nec putetis diuinam providentiam quæ cuncta gubernat, & nihil negligit eorum quæ creauit, inordinatam reliquisse militantem ecclesiam, quæ cum sit sponsa Christi, profecto a Deo est, & ordinem habet, dicente Apostolo, quæ sunt, a Deo ordinata esse. Re-

Rom. 15.

tamquam sui exercitus ducem, supremam auctoritatem
 Christus principaliter deriuasset, quam in suum vicarium,
 qui primus fuit Petrus, cui commissam nouimus domi-
 nici gregis curam. Nec duos pluresve Petros euangeli-
 stæ commemorant, nec duos aut plures instituit Domi-
 nus, qui suum locum tamquam capita tenerent æqualia:
 sed vnum constituit, vt verticem ac ducem & pastorem
 vniuersi gregis, Simonem Petrum, dicens: *Tu es Petrus, &*
super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & tibi dabo cla-
ues regni cælorum; & quodcumque ligaueris super terram, erit
ligatum & in cælo: & quodcumque solueris super terram, erit
solutum & in cælo. Et, *Pasce oues meas.* Quæ nulli alteri seor-
 sum dicta leguntur, nisi Petro, vt in Petro vnitas & sum-
 ma contineretur auctoritas. Nec alius a petra dictus est
 Petrus, nisi Simon: vt intelligeremus vnicum esse ve-
 ræ & solidæ petræ, id est Christi (vt Paulus exponit) lo-
 cum tenentem, Simonem Petrum, qui solus pro Domi-
 no in periculo constituto exemit gladium. Petrus igitur,
 & successores eius Romani pontifices primatum in eccle-
 sia tenuerunt; & nos hodie, quamuis indigni, sola Domini
 voluntate digni tenemus: & quicumque Romanæ secun-
 dum canonicas sanctiones præficitur ecclesiæ, quamprimum
 electus est in sacro collegio, supremam a Deo po-
 testatem sine medio consequitur, & per ordinem in om-
 nem diffundit ecclesiam, cuius peccata diuino iudicio
 punienda relinquuntur. Si quid aduersus hanc doctrinam
 inueneritis aut in dialogis, aut in epistolis nostris,
 quæ plures a nobis sunt editæ; aut in aliis opusculis no-
 stris, (multa enim scripsimus adhuc iuuenes) respuite
 atque contemnite: sequimini quæ nunc dicimus, & feni
 magis quam iuueni credite, nec priuatum hominem plu-
 ris facite quam pontificem. Æneam reiicite, Pium recipite.
 Illud gentile nomen parentes indidere nascenti: hoc
 Christianum in apostolatu suscepimus. Dicent fortasse ali-
 qui cum pontificatu hanc nobis opinionem aduenisse, &
 cum dignitate mutatam esse sententiam. Haud ita est, lon-
 ge aliter actum. Audite, filii, conuersationem nostram: bre-
 uis narratio erit, quæ vobis, quantum ad rem attinet, veri-
 tatem aperiet, & obiectioni faciet satis. Anno salutis primo
 & trigesimo supra millesimum quadringentesimum, cum

Dominico Capranica, quem Martinus quintus in secreto confistorio cardinalem creauerat, Eugenius I V. spreuerat, Basileam petiuimus, ibique Concilium inchoatum inuenimus, verum ab Eugenio reuocatum, quamuis congregati noluerant obedire, asserentes iam inceptum Concilium, sine consensu patrum qui conuenissent, haudquam potuisse dissolui. Iulianus aderat sancti Angeli cardinalis, natione Romanus, moribus & doctrina conspicuus. Is, cum ceteris præstaret, audita Eugenii reuocatione, præsentiam dimisit, tamquam summo pontifici vellet obedire: sed cum auergeret in dies, Eugenio vel inuito, Concilium, & multi ex diuersis regionibus episcopi & regum legati aduentarent, cardinales quoque ex Romana curia profugi in dies nonnulli concurrerent, præsentiam resumpsit, & auctoritatem Concilii mirum in modum extollens, eminentiam primæ sedis suppressere cœpit. Venientes Eugenii legatos, & potestatem Romanorum præsulum magnificantes, apparenter confutauit: & cum esset facundissimus, facile persuasit auditoribus quæ cupiebat. Cardinales ex vrbe profecti, Eugenio infensi, vitam eius moresque carpebant. Accedebant in horas cateruatim noui curiales, qui (vt est omnis multitudo maledica, & inimica principi) Eugenii nomen modis omnibus lacerabant. Nos, qui ex patria iuuenes, non ex Vrbe illuc migraueramus, & noua tum primum auis ex Senensi gymnasio euolaueramus, rudes & inexperti, vera esse arbitrabamur quæcumque dicebantur; nec putabamus mentiri alios, qui nesciremus ipsi mentiri, atque, vt est innatum homini, tetra & horrenda crimina odio habebamus: nec Eugenium diligere poteramus, quem tot tantique testes indignum pontificio dicerent. Aderant legati Parisiensis scholæ, cuius est fama percelebris: adfuerunt & aliquando vestri & aliorum studiorum Germanicæ nationis oratores: & vno cuncti ore Concilii generalis auctoritatem ad cælum efferebant. De potestate Romani pontificis pauci erant qui loqui præsumerent: omnes qui publice loquebantur, prurientes auribus, multitudini applaudebant. Accessit & ipsius Eugenii consensus, qui dissolutionem Concilii a se factam reuocauit, & progressum eius approbavit, cum reconciliata Synodus Eugenio vide-

retur, & pax ecclesiæ data. Præterita enim omnia per * suas * ad. duas
 literas Concilii patres Eugenio sese remissuros, & pedes
 eius tamquam beati Petri exosculaturos promiserant, si
 reuocata dissolutione, Concilio cursum permetteret, at-
 que illi cohæreret. Nouæ intercessere discordiæ, tum aliis
 de rebus, tum potissime super translatione Concilii Græ-
 corum causa in alium locum. Eugenius in Italia non sine
 ratione Concilium petebat: popularitas synodalis tran-
 sfire montes horrebat, & in Auenione, aut in Sabaudia lo-
 cum desiderabat. Adiuerunt per id temporis duo viri ex
 Italia Basileense Concilium, Nicolaus Panormitanus ar-
 chiepiscopus, & Ludouicus Pontanus apostolicæ sedis
 notarius, Alphonfi magni regis oratores, qui velut duo or-
 bis sidera, ceu pontificii iuris & totius ciuilibus sapientiæ
 duo præcipua lumina & clarissima censebantur. Hi dictis
 scriptisque Concilii gesta probabant, Eugenii facta dam-
 nabant: nec erat qui aut vellet, aut auderet dicta eorum
 refellere. Quid ageremus? audire potuimus, non discere?
 Rude nimis ingenium est, quod per singulos dies audita
 & inculcata non capit. Quales magistri sunt, tales disci-
 puli euadere solent. Paucos inuenias Aristoteles, qui Pla-
 tonica norint destruere dogmata. *Non est discipulus supra*
magistrum, inquit Dominus: nec nos magistrum potuimus
 superare. Iulianus nobis, & Nicolaus, & Ludouicus, &
 alii complures fuere magistri, schola Basileensis conuen-
 tus, in quo raro aliquis Eugenii causam defendit. Aduer-
 sus Concilii dignitatem mutire aliquid, crimen hæresis
 fuit. Vna omnium vox Concilium Eugenio præferebat:
 de sedis apostolicæ præcellentia, aut silentium, aut con-
 temptus. Concilium, Concilium cuncta sonabant. Didici-
 mus ergo quæ audiuius, & post aliquot annos existi-
 mantes nos aliquid esse, diximus, vt est apud Satyricum,

Luc. 6.

Iuuenalis.

Semper ego auditor tantum? nunquamne reponam?

Puduit semper discipulum agere, subtraximus ferula
 manum, coepimus loqui, & magistri personam induimus.
 Scripsimus epistolas & opuscula: hoc omnibus passim da-
 tur: docti & indocti scribunt: & quæ scripsit ipse, nemo
 contemnit, nisi editionis feruorem tempus extinxerit.
 Nobis placebant scripta nostra more poetarum, qui poe-
 mata sua tanquam filios amant. Nec Basileæ quemquam

BVLLA RETRACTATIONVM. 15

inueniebamus, qui ea damnaret: probant enim similia similes. Applaudebamus nobisipsis, & in editionibus nostris gloriabamur: & quamquam postea Eugenius Concilium in Italiam transtulerit, & cum Græcis Ferrariæ, ac demum Florentiæ conuenerit: quamquam Iulianus sancti Angeli & Ioannes sancti Petri cardinales, quibus plurimum credebamus, ad Eugenium defecissent: quamquam paucissimi in fide Basileensi remansissent, nolimus tamen cedere, existimantes cunctos qui abibant, metu recedere, ne bona temporalia perderent: & cum nihil haberemus, quod nobis auferri posset, perseuerandum putauimus, ne partem quæ verior nobis apparebat, relinquentes, detrimentum animæ faceremus. Mansimus igitur Basileæ, quoad Eugenio, vt credidimus, iusto iudicio deposito, Amedeus Sabaudienſis suffectus est, & Felix quintus appellatus: quem non vt idolum (quod erat) sed tamquam verum Christi vicarium venerati fuimus, nihil ad hæc finistri putantes intercessisse. At cum Fridericus Romanorum rex Aquisgrani coronatus, domum repetens, Basileæ * transitum fecisset; rogatusque Felicem illic præsentem accedere, nullo pacto persuaderi potuisset, vt honorem ei tamquã Romano pontifici exhiberet, aut publice cum eo verba misceret: tum primum considerauimus possibile esse, quod partem erroneam sequeremur, quando rex, imperator Romanorum futurus, in tanto negotio dubius esset, & ad Eugenium inclinaret magis. Multum & sæpe inter nosipſos cogitauimus, quis esset modus inueniendi verum. Nunquam enim volentes errauimus. Rogati in familiam Friderici transire, non renuimus. Erat tunc ille cum tota fere Germania neutralis. Concilium Basileæ dicebant esse Germani, & idolum eius respuebant: Eugenium Christi vicarium appellabant, & Concilium ab eo celebratum recusabant: nec Eugenio, nec Basileensibus plene obediebant. Placuit ad neutrales transire, vt verum apud eos liberius audiremus; & si recedendum esset ab vno extremorum, per aliquod medium transiremus ad alterum; & eorum iudicium spectaremus, qui non essent affecti causâ. Mansimus in aula Friderici pluribus annis, illic varias audiuiſimus opiniones. Neutralitatem idcirco Teutones induerant, vt concordia fa-

Nota testimonium de Amedeo.

* iter

cilius inueniretur, non ex consilio Solonis, qui tumultuante ciuitate extorrem fecit eum qui sine parte remansit. Multa inter neutrales didicimus, quæ nos antea latebant. Eugenium falso de multis accusatum inuenimus, cardinales qui Basileam venerant, ob priuatas inimicitias bono & sancto viro notam inurere voluisse: qui tamen cuncti postea ad eum redierunt, & veniam errati petierunt. Forte per id tempus Iulianus sancti Angeli cardinalis, cuius supra meminimus, ex Hungaria, quæ sibi decreta contra Turcas fuerat prouincia, Flauianum venit, (quæ hodie Vienna dicitur) præcipuum Austriæ columnen. Sæpe cum eo sermonem pro veteri consuetudine miscuimus, sæpe de rebus Basileensibus disputauimus. Tuebamur antiquam sententiam, ille nouam defendebat: extollebamus generalis Concilii auctoritatem, ille apostolicæ sedis potestatem magnopere collaudabat: dicebamus Concilium Basileense iure perseverasse, quamuis Eugenius præsidentes reuocasset, & hoc eius factum accusabamus: ille dissolutum seu translatum rite Concilium affirmabat, & Basileensium opera multis modis detestabatur, Basileæque non Synodum ecclesiæ, sed satanæ & ministrorum eius synagogam remansisse dicebat. Diutina fuit inter nos concertatio, verum modesta & caritate plena. Ad extremum cum suis scriptis dictisque cardinalem vinceremus, premeremusque vehementer, subridens ille, Tu, inquit, Ænea tabellis obsignatis agis mecum: & quoniam aliquando sensimus vt dicis, idcirco & hodie idem putas debere sentire, & addictos priori sententiæ censere. Verum propterea nos sumus liberi, quia mutare sententiam vsque ad mortem possumus. Cur enim non liceat omni tempore, relicto falso, verum amplecti? Fateor me dixisse & scripsisse quæ refers, verum a vero remotum errasse. At tu, qui, vt ais, me doctore Basileensibus credere adductus es, errantem olim sectatus es, cur modo non sequeris recta monentem? Præsumpsi de meipso, dum essem Basileæ, nimis; quamuis deceptus decepi, & credens prodesse, nocui, in medio ecclesiæ docens quæ non didici: cæcus erraui, & in tenebris ambulauit: reliqui tandem ecclesiam malignantium, & cum impiis sedere recusauit. Reuelauit Dominus oculos meos,

&

& consideravi mirabilia de lege sua. Cognoui priorem errorem, & quantum a vero procul abiissent Basileenses, plane intellexi. Adii Romanam curiam, & Eugenio, * *al. cum* cui fuiffem rebellis, submifi ceruicem: a quo misericordiam confecutus, ad vnionem Græcorum nauau operam: & illis Romanæ ecclesiæ reconciliatis, aduersus impios Turcas legationem accepi. Castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me, sed humiliatum exaltauit: quia cognito in errore non perseueraui, sed mox in viam redii, & ex magistro factus discipulus, ex magno paruus, expurgato veteri fermento, nouum hominem indui, & veræ matris lacte nutritus, ad fontem veri perueni, quem sancti doctores ostendunt Græci & Latini, quorum vna vox est, saluari non posse, qui sanctæ Romanæ ecclesiæ non tenet vnitatem: omnesque illas virtutes mancas esse ei qui summo pontifici obedire recusat, quamuis in sacco & cinere iacens, dies & noctes ieiunet & oret, & in ceteris videatur legem implere: quia melior est obedientia quam victimæ, & *1. Reg. 15.* omnis anima potestatibus sublimioribus subiecta est: & *Rom. 13.* Romanum præfulem in ecclesiæ vertice constitutum esse constat, a quo nullam ex ouibus Christi exemptam nouimus. Ego ad ouile redii, qui diu erraueram extra caulas, & pastoris Eugenii vocem audiui. Tu si sapias, idem facies. Hæferunt pectori nostro verba * viri, quæ sæpe ad nos * *vitz,* repetiit non sine caritate ardenti & amore singulari. Interea ex diuersis regionibus homines doctissimi Cæsarem adierunt, quibuscum placidos de eisdem rebus miscuimus sermones, semper ad verum intenti, cuius est natura hominis auida. Multum profuit nobis Ioannes Carauaiialis apostolici palatii auditor, natione Hispanus, qui Iuliano defuncto, in titulo cardinalatus ac legatione successit: quo cum sæpe de Concilio Basileensium amice disputauimus. Nemo doctus ad imperatorem venit, quem de his rebus in colloquium non adduceremus. Cumque Cæsar ad vnionem ecclesiæ procurandam in Nurimberga suæ nationis conuentum instituisset, decreuissetque summum pontificem adhortari, vt Constantiæ nouum Concilium indiceret, legatumque mitteret, ac Basileenses pariter induceret, vt eo se transfer-

Concil. Tom. 34.

C

rent, vt ibi pax ecclesiæ redderetur; primi Basileenses recusauerunt. Quod audiens Thomas Asselbachius ex Germania insignis theologus, Nunc, inquit, scio Basileenses Spiritum sanctum non habere ductorem, quando tam æquam imperatoris legem effugiunt. Idem multi alii dixerunt viri doctissimi & opinione sanctitatis illustres. Quibus consideratis, caligo tandem ab oculis nostris cecidit, quæ velut aranearum tela verum cernere impediebat. Recognouimus errorem nostrum, venimus Romanam, Basileense dogma reiecimus, Eugenio pontifici maximo caput submisimus, & reconciliati ecclesiæ Romanæ, doctrinam eius imbuimus, & illud Hieronymi diximus: Ego nullum præmium nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri, communionem confocior. Super illam fundatam ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum dominicum comederit, profanus est: si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuiò. Eramusque adhuc pene laici, quando ad Eugenii obedientiam rediuimus. Ex Basilea clericali tantum caractere insigniti recessimus, nec vnquam sacros imbuimus ordines, nisi post veritatem cognitam, Basileensi cæcitate relicta. In Austria minores ordines ac subdiaconatum & diaconatum recepimus: in Vrbe ad presbyteratum peruenimus. Hæc est conuersatio nostra, per hos gradus e tenebris ad lucem migrauimus: Ad quam rem non parum luminis nobis attulit Thomas

† Sarzanus
legit Platina.

† Sarzanus theologicæ sapientiæ celebratus ac acutissimus interpres, qui postea in summo collocatus apostolatu, Nicolai V. nomen accepit. His auctoribus vnã ecclesiam catholicam & apostolicam esse didicimus matrem omnium fidelium, extra quam non inuenitur salus, sponsam Christi immaculatam, in qua omnes qui militant, finem sibi proponunt vitam æternam. Idcirco enim in ecclesia militanti laborant homines, & cum dæmonibus tamquam hostibus pugnant, vt pacem tandem assequantur, & cum Iesu magistro ac legifero suo in cælesti Ierusalem triumphare ac regnare possint. Hic finis Christiano proponitur, huc omnes ecclesiæ militantis conatus, omnes leges, omnes regulæ tendunt. Et quoniam ecclesia quidam exercitus est Deo militans, terribi-

lis vt castrorum acies ordinata dicitur: vni procul dubio imperatori subiecta, ad cuius nutum cuncta referuntur. Cumque pius ac maximus & optimus Deus in suo sanguine fundauerit ecclesiam, eamque voluerit ad finem vsque sæculi perdurare: quis non dixerit in ea id regimen institutum esse, quod optimum censeretur? At vero inter genera gubernationum communis philosophorum sententia est, præstare monarchiam: & Romani, quorum toto micuit orbe dignitas, quamuis eiectis regibus duos annuos consules elegerunt, & modo tribunos addidere, modo alios magistratus inuenere: in aduersis tamen casibus, bellisque grauioribus ad vnum aliquem recurrerunt, virtute & auctoritate præstantem, quem dictatorem appellauerunt, cuius dicto non liceret aduersari. & quamquam dictaturam ab initio temporaneam instituerunt, in Iulio tamen & successoribus eius perpetua effecta est. Nec vnquam Romana res admirabilior aut celsior fuit, quam sub Augusto Cæsare, quando iam clausis Iani portis totus fere orbis sub vnus hominis gubernatione quieuit. Quo tempore natus mundi Saluator monarchicum regimen ceteris prætulisse videtur gubernationibus. Idem probat totius fere orbis consuetudo, cuius maximam partem gubernant reges, siue Christianos intueamur, siue barbaros. Et quamuis ciuitates aliquot reperiantur, quæ cum maxime seruiant, liberas sese vocitant, sine rege viuentes: non possunt tamen effugere, quin vnum præferant aliis, eique tamquam capiti pro tempore obediant. Quid plura? cælestis aula nos admonet. Quid illa pulcrius? quid ordinatius? quid maius aut durabilius? quid melius aut beatius? Quamuis in ea & angelorum diuersi sint ordines, & sanctorum spirituum innumerabiles chori, vnus est tamen omnium rex æternus Deus, qui condidit vniuersa, & nihil negligit eorum quæ condidit: cuius filius vnigenitus Christus Iesus, cum pro nostra salute venisset in hunc mundum, seruili accepta forma, ecclesiam de qua loquimur, in cruce patiens, suo sanguine acquisiuit, & in ea vsque in diem ascensionis corporaliter præsedit, & tamquam dux verus & imperator cuncta in finem suum direxit. Et cum ascendisset in cælum, eum indubitanter sui gregis pasto-

Ioan. 21.
Matth. 16.

rem reliquit, cui dixerat: *Pasce oues meas.* & *Tibi dabo clau-
nes regni caelorum.* Neque enim dixit, & non fecit, qui so-
lus est verax. Grex Christi, ecclesia est. Pastor primus ipse
Christus fuit, & pastor bonus, qui posuit animam suam
pro ouibus suis. Secundus pastor Petrus extitit, ab ipso
Domino institutus, atque omni potestate donatus, quae
ad bene regendum commissas oues necessaria ducitur.
Alioqui Christus qui sapientia Patris est, & omnino sa-
pienter egit, ecclesiae suae haud sufficienter prouidisset:
quod est nefarium asserere. Et quamuis plures per orbem
ecclesiae institutae fuerint, & plures episcopi, id est, plures
greges, & ouilia plura, & pastores plures: omnes tamen
sub vno pastore & in vno grege atque ouili contineban-
tur, sicut & hodie continentur: quia vnus est Christi tha-
lamus, vna sponsa, vnum ouile, & vnus pastor, & om-
nium episcoporum vnus episcopus Romanus praesul, bea-
ti Petri successor, & Iesu Christi vicarius. Petrus enim
in Antiochia primum sedit, deinde Romam venit. Vnde
cum persecutionem fugiens vellet abire, a Domino
prohibitus est, & hic glorioso martyrio vitam finiuit, suc-
cessore Clemente * substituto. Atque ita in hanc usque * insti-
diem seruatum est, vt qui Romae sederit antistes rite insti-
tutus per legitimum electionis tramitem, tamquam Aaron
vocatus a Domino, hunc omnes Christianae plebes, om-
nes populi, omnes reges, omnes clerici, omnes episcopi
tamquam Iesu Christi vicarium, & beati Petri successo-
rem, vniuersalis ecclesiae caput ac rectorem & ducem
venerati sint. Inter quos plurimi pro Christi nomine * a-
sperrimos perpessi cruciatus, & morte mulctati, coronam * aceri-
martyrii susceperunt. Plurimi confessores egregii, vita,
moribus & doctrina fulgentes, quamuis sine sanguinis
effusione, non tamen sine periculis & labore ac volun-
tate parata pro conseruanda sacri euangelii auctoritate
moriendi, ad caelestem gloriam peruenere: vt Gregorii,
Damasi, Leones, Innocentii, Bonifacii, Benedicti, &
alia nomina, inter quae tertius claruit Eugenius, ex mo-
nasterio sancti Anastasii ad summum sacerdotium euoca-
tus: ad quem diuus Bernardus monachorum pater, non
minus doctrinae fulgore quam vitae sanctimonia illustris,
inter multa, huiusmodi verba conscripsit: Indagemus,

inquit, adhuc diligentius quid sis, quam geras videlicet personam pro tempore in ecclesia Dei. Tu es sacerdos magnus, tu summus pontifex, tu princeps episcoporum, tu heres apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedec, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es, cui clauis tradita, cui oues credita sunt. Sunt & alii quidem caeli ianitores & gregum pastores: sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius vtrumque pra illis nomen hereditasti. Habent illi assignatos sibi greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti vni sumus. Nec modo ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor. Hae Bernardus ad Eugenium tertium scribit, cui supremam & omnimodam in ecclesia potestatem concedit. Quod ille de tertio testatur Eugenio, hoc nos de quarto & omnibus aliis Romanis pontificibus profiteamur, quia dignitatis est auctoritas. Liqueat igitur, vnum in ecclesia caput esse & vnum principem: quia pax populi ex vno rectore dependet, & pluralitas principum discordiam parit. Christus ecclesiae suae in vltimo testamento pacem reliquit, & pacem mul-

Ioan. 14.

* sicut
propter
regene-
rationis
causam.
* praest

tis verbis commendauit. Dedit ergo & regimen pacis amicum, id est, monarchicum, sub beato Petro & successoribus eius administrari cuncta praecipiens, clauibus illi commissis, & cura gregis demandata. Hae nos de Romani pontificis auctoritate & potestate sentimus, cui & congregare generalia Concilia, & dissoluere datum est. Qui etsi filius est propter regenerationem, propter dignitatem tamen pater habetur: & sicuti filiationis causa venerari debet ecclesiam tamquam matrem, ita & praerelationis causa praefertur ei, vt pastor gregi, princeps populo, rector familiae. Cum his & generalis Concilii auctoritatem & potestatem complectimur, quemadmodum & auo nostro Constantiae, dum ibi fuit Synodus vniuersalis, declaratum definitumque est. Veneramur enim Constantiense Concilium, & cuncta quae praecesserunt, a Romanis pontificibus nostris praedecessoribus approbata: inter quae nullum inuenimus vnquam fuisse ratum, quod stante Romano indubitato praefule, absque ipsius auctoritate conuenerit: quia non est corpus ec-

clesiæ sine capite, & omnis ex capite defluit in membra potestas. Hæc nostra sententia est, filii, hæc credimus & profitemur: hæc iam fenes, & in apostolatus apice constituti, pro veritate asserimus. Si quæ vel vobis, vel aliis conscripsimus aliquando, quæ huic doctrinæ repugnent, illa tamquam erronea, & iuuenilis animi parum pensata iudicio, reuocamus atque omnino respuimus.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sexto Kalendas Maias, anno 1463.

CONVENTVM ILLVM MANTVANVM, QVO auctore Pio pontifice in præsentia plurimorum regum, principum vel legatorum, actum est de bello contra Turcas suscipiendo, recentiores Concilium esse volunt: sed immerito; tum quod vix vnus episcopus interfuisse legatur; tum etiam quod Platina & Chalcocondylas vnus temporis scriptores, non aliter quam conuentum appellent. Non dubito quin Genebrardus in posteriore editione suæ chronologiæ hac de causa sustulerit Concilium Mantuanum, quod in priore editione sub Pio II. collocatum inuenitur.

V I T A
P A V L I P A P Æ I I.

ANNO
CHRISTI
1464.

Quando
pontifex
factus.

Platina cur
a Paulo in-
carceratus.

PAVLVVS nobili genere ortus, Petrus cognomento Barbus antea vocatus, ab Eugenio auunculo per varios honorum gradus ad cardinalatum euectus, Pio mortuo, pridie Kalendas Septembris pontifex creatur, Friderico III. imperante. Abbreuiatores, vt vocant, a Pio in curiam adscitos officio priuauit, inter quos Platina, quod insolentius epistola quadam factum redarguisset, in custodiam detrusus est. Paulus canonicos in basilica Lateranensi collocatos, & a Callisto eiectos, restituit. Legatos ad principes misit, eosque, licet frustra, cohortatus est ad bellum inferendum Turcis, qui vniuersa iam Epiro in potestatem redacta, in Illyricum irruptionem faciebant. Regis Fernandi copiis adiutus, Deiphobum & Franciscum Anguillarix oppressit, eosque tamquam ecclesiæ hostes nouem castellis spoliauit. Hinc ad contentionem